

Bo.

Arkitekten
som står upp
för miljon-
programmet

Nytt i Norra
Djurgårdsstaden

En 57 år
lång kärlek

Läraren
som blev
bagare

Sid 10

Arkitekten som
står upp för
miljonprogrammet

Bo.

KOMMUNIKATIONSCHEF

Anne Kuylenstierna Arnström

REDAKTÖR

Jonas Elamson,
jonas.elamson@svenskabostader.se

VIK. REDAKTÖR

Ann Kristin Rönnerbäck, ann.kristin.ronnerback@svenskabostader.se

IDÉ, LAYOUT, PROJEKTLEDNING OCH TEXTPRODUKTION

Jonatan Belvert, Tobias Borgin,
Walter Kalmaru, Gith Kjellin,
Jacob Lindberg, Anna Saxberg på
Gullers Grupp.

FOTO

Peter Lydén
(där inte annat anges)

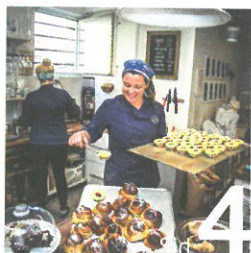
ADRESS

Magasinet Bo,
Svenska Bostäder,
Vällingbyplan 2,
Box 95, 162 12, Vällingby.

Distribueras till Hyresgäster
i Svenska Bostäder och
Stadsholmen. Upplaga: cirka
28 000 ex. Tidningen trycks
på miljöcertifierat papper.

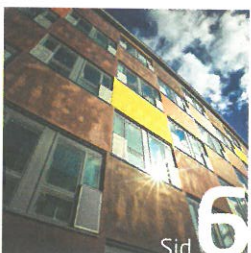
TIPSA OSS!

Har du idéer om vad du vill
läsa i kommande nummer av
magasinet mejla oss;
info@svenskabostader.se

MARIA FÖRVERKLIGADE SIN DRÖM

Hon trodde hon var spansklärare - men det visade sig att det var bagare hon var, **sid 4**

NORRA DJURGÅRDSSTADEN

En ny stadsdel med 12 000 bostäder och 35 000 arbetsplatser växer upp med miljö och hållbarhet som ledord, **sid 6**

MODELLBYGGE

Snabba Hus är mobila hyresrätter för unga som kan byggas på betydligt kortare tid än vanliga lägenheter, **sid 8**

NU OCH DÅ: KÄRRTORP

Kärrtorp var Svenska Bostäders första stora byggprojekt. Idag är kärret borta, men torpet finns fortfarande kvar, **sid 14**

EN KÄRLEK SOM HÅLLER

Henry och Birgitta Ek har bott hos Svenska Bostäder sedan 1959. "Bovärdarna är nästan som våra barn", **sid 16**

GREJEN: TRÖSKEL

Vi tittar närmare på vardagliga detaljer i våra hem. Denna gång tröskeln: multifunktionell gräns med symbolfunktion, **sid 18**

REKLAMEN SOM GÖR VATTEN AV LUFT

Hur ett tekniskt universitet skapade 100 liter dricksvatten om dagen i världens torraste öken, **sid 19**

STÖRSTA GÅRDSUPPRUSTNINGEN

Svenska Bostäders största gårdsuprustning hittills är klar. "Vi har fått in saker som aldrig får plats annars.", **sid 20**

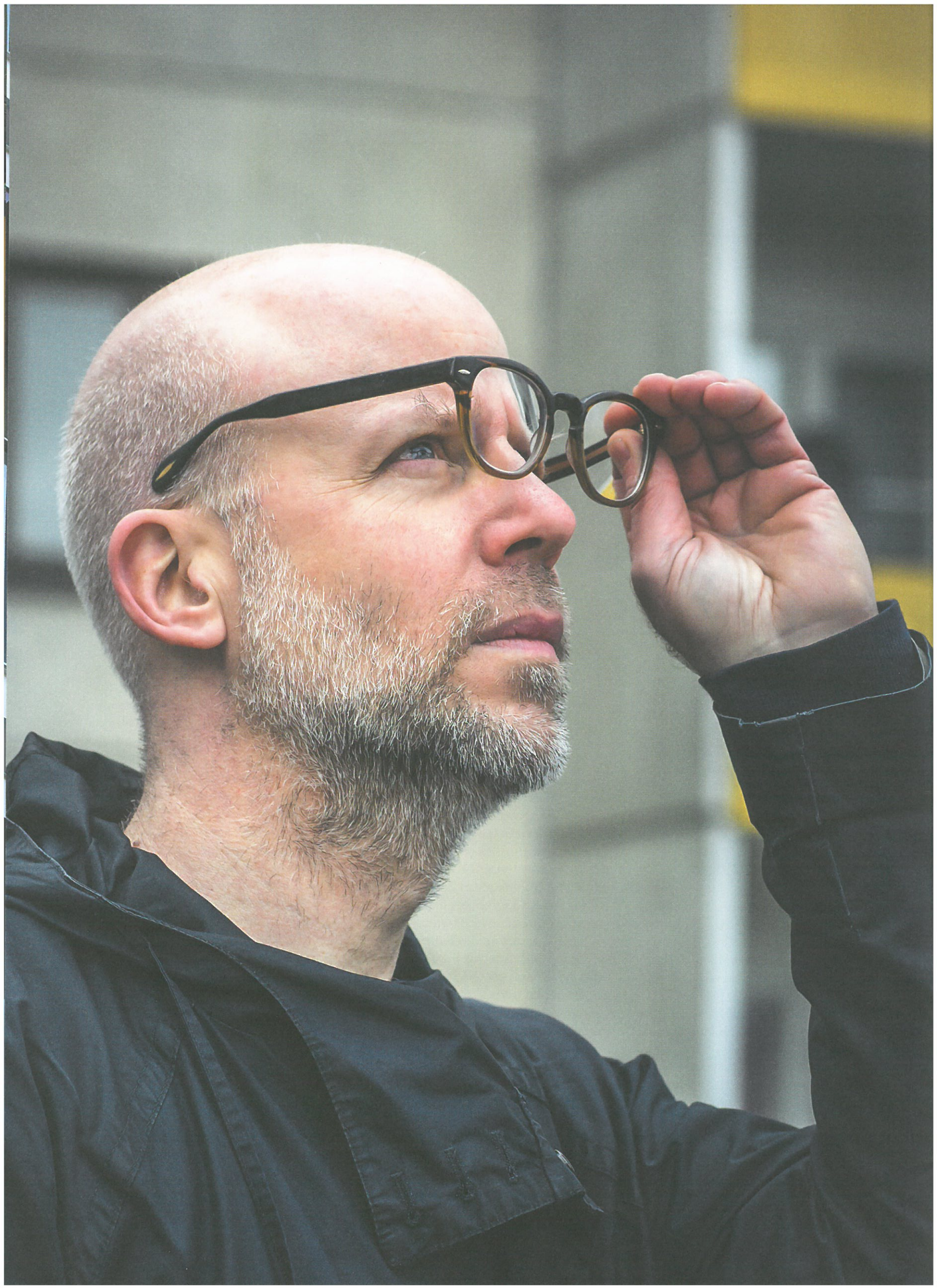

AKTUELLT FRÅN SVENSKA BOSTÄDER

Utflyktstips, sommaraktiviteter och rabatt på hemförsäkring, **sid 22**

"GÅR NÅGOT GALET SÅ ÄR DET ALLTID MITT FEL"

Möt Ewa Leander, ombyggnadskoordinator på Svenska Bostäder, **sid 24**

Arkitekten som står upp för

MILJON- PROGRAMMET

Miljonprogrammet har kritiserats i snart 50 år. För stort, för omänskligt, för trist. Men Erik Stenberg, arkitekt, forskare på KTH Arkitekturskolan och själv mångårig Tensta-bo, menar att miljonprogrammets flerfamiljshus är som gjorda för att bygga bort trångboddhet.
- Ur det perspektivet är miljonprogrammet något av det bästa vi byggt i det här landet.

Under tio år på 1960- och 70-talen byggdes en miljon nya bostäder i det som kom att kallas miljonprogrammet. Sverige hade då en skriande bostadsbrist, dessutom fanns en politisk längtan till det moderna, en vilja att bygga bort trångboddhet och att höja bostadsstandarden.

- I mitten av 1960-talet saknade fortfarande hälften av lägenheterna i innerstan dusch eller hade toalett på gården. Många bodde trångt och barnen saknade studiero hemma, säger Erik Stenberg, arkitekt och forskare på KTH.

Idag bor en av fyra svenskar i ett miljonprogramshus. Erik Stenberg flyttade själv till Tensta 1999 och blev kvar i tolv år.

- Jag har aldrig bott så länge på ett och samma ställe.

Att det blev just Tensta berodde på jobbet, Erik Stenberg fick i uppdrag att rita om en lägenhet, att göra om en standardtre och visa på möjligheterna. Han blev så nöjd med resultatet att han flyttade in själv. Och han blev så fascinerad av hur huset var ritat - av tankarna bakom - att han ville veta mer. Inte bara om Tensta utan om hela miljonprogrammet. Det blev en upptäcktsresa som fortfarande pågår och

som har gjort Erik Stenberg till en röst för miljonprogrammets möjligheter.
- Många av de här husen är väldigt lätta att bygga om. De är konstruerade så. Det gör att vi ganska enkelt kan göra något åt trångboddheten som finns i områdena.

Vi ska återkomma till trångboddheten, men låt oss först reda ut en sak om miljonprogrammet. I folkmun har miljonprogrammet blivit synonymt med stora flerfamiljshus i storstädernas förorter, men faktum är att en tredjedel av miljonprogrammets hus är småhus och en tredjedel är flerbostadshus lägre än tre våningar. Och de finns över hela Sverige.

Men för många har miljonprogrammet blivit samma sak som höghus, förort och betong. Något dåligt, operonligt och grått.

Kritiken mot miljonprogrammet är inte ny, i media förklarades husen som misslyckade redan innan de var färdigbyggda - ett mediedrev som pågått i 50 år.

- Människorna som flyttade in i det nybyggda miljonprogrammet sågs som offer för dålig samhällsplanering. Idag finns en uppfattning om att bostadsområdena är offer för människorna, att

människorna som bor där är orsaken till något dåligt. Båda uppfattningarna är felaktiga.

För att förstå miljonprogrammet – och kritiken av det – menar Erik Stenberg att vi måste förstå samhällsutvecklingen under efterkrigstiden, särskilt de stora samhällsförändringarna under 1960-talet. Då fanns å ena sidan en politisk vilja att bygga en modern industrination – och att på kuppen bygga bort det trånga, gamla och kantstötta. – Det tog livet av Klarakvarteren i innerstan.

Å andra sidan växte folkliga krav på ökat inflytande. Studentrevolterna i Paris 1968 följdes av en politisk radikalisering också i Sverige.

– Arkitekten Igor Dergalin, som ritade Skärholmen och Tensta, uttryckte det som att det var under den här tiden som rätten till medbestämmande föddes.

På 1970-talet steg oljepriset med industrinedläggningar och lågkonjunktur som följd. Miljörörelsen växte, människor lämnade storstäderna och flyttade ut på landet i den så kallade gröna vågen.

Miljonprogrammet fick bli symbolen för den stressiga staden – men också för den stelbenta staten, för makten som inte såg och lyssnade till den lilla människan. Betong gick från att bara vara ett byggmaterial till att bli ett skällsord: betonggetto, betongöken, betonghäck. – Betong blev symbolen för att man planerade bostäder utan att förstå vilka som skulle komma att bo där. Att man planerade utifrån en idealmänniska som aldrig fanns.

”Betong blev symbolen för att man planerade bostäder utan att förstå vilka som skulle bo där. Att man planerade utifrån en idealmänniska.”

När miljonprogrammet byggdes var idealet kärnfamiljen: mamma, pappa och två barn. Därav alla treor. I miljonprogrammets flerbostadshus planerades det att hälften av lägenheterna skulle vara treor, en fjärdedel tvåor och en fjärdedel fyror. Det byggdes knappt några ettor, knappt några femmor.

Det är ett problem idag när Stockholm har flest singelhushåll i världen

– och många fler stora familjer än när miljonprogrammet planerades.

Erik Stenberg gjorde en kartläggning under sin tid som Tenstabö. Han studerade allmännyttans bostäder i området, alla 3 000 lägenheter. Av dem var tio femmor.

– Vi vet att sex procent av Sveriges befolkning har behov av mer än fyra rum och kök. Översatt till dessa 3 000 lägenheter skulle behovet alltså vara 180 bostäder. Och det fanns tio femmor! Ett underskott på 170 lägenheter!

Idag nyproduceras inte särskilt många stora lägenheter. Det är för dyrt. – Det byggs många ettor och tvåor. Av ekonomiska skäl, men också av ideologiska. Vi bygger små lägenheter i hus med caféer i gatuplan. Vi tänker att det offentliga ska ta hand om våra behov, att vi ska umgås ute istället för hemma, säger Erik Stenberg.

– Men vi är inte alltid glada och pigga och vill sitta på ett café. Ibland är vi ledsna och trötta och behöver ro. Den insikten präglade hela efterkrigstidens byggande: barn behöver plats, vuxna behöver plats. Vi behöver ro i hemmet

för att må bra. I innerstan idag ser vi fyrabarnsfamiljer som bor med två barn i varje rum på grund av de höga bostadsrättspriserna. Jag tror inte att det är bra.

Den bild Erik Stenberg målar upp av trängseln i dagens innerstadslägenheter har likheter med den från efterkrigstidens Stockholm. Även då bodde stora familjer i små bostäder – även om familjerna var ännu större och bostäderna ännu mindre än idag. Miljonprogrammet byggdes delvis för att komma tillrätta med trångboddheten. Den tidens trångboddhet. Men, och det är Erik Stenbergs poäng, många av husen i miljonprogrammet är byggda så att de också kan lösa en del av *dagens* bostadsproblem.

– Det är sant att husen byggdes för 60-talets kärnfamilj, men många av de hus som byggdes med prefabricerade byggelement byggdes så att väggarna skulle kunna flyttas och lägenheterna anpassas efter en familjs förändrade behov, säger Erik Stenberg. De ritades för att vara lätta att bygga om.

På den punkten motbevisar miljonprogrammet alltså kritiken. Ja, miljonprogrammet är storskaligt – men det rymmer alltså också en möjlighet till flexibla, småskaliga, individanpassade lösningar. Ja, miljonprogrammet byggdes för många människor, men inte för en likformig massa.

– I husen som är byggda i moduler är det lätt att slå ihop två treor och skapa en etta och en femma. Och det kan göras på olika sätt beroende på vilken betongstomme som använts. I en del fall går det att bygga etagelägenheter – i andra där fasaden är bärande går det att flytta om alla väggar på ett helt våningsplan.

– Detta känner många fastighetsägare inte till. Det har glömts bort. I Norrköping revs mer än 600 lägenheter. Bland det bästa vi har byggt blev vägkross istället för att exempelvis flyttas och byggas upp på nytt – för de behov vi har idag. Husen som är byggda med modulsystem kan vi bygga om för att skapa lägenheterna som behövs för ensamhushållen och för att skapa de stora lägenheter som är för dyra att skapa i nyproduktion – men som behövs.

Ur den synvinkeln är miljonprogramsområden bättre än det som byggs idag, menar Erik Stenberg.

– Idag bygger vi inte alltid med tanke på att våra behov kanske ser helt annorlunda ut om 20 år. I Hammarby

"Ja, miljonprogrammet är storskaligt – men det rymmer också en möjlighet till flexibla, småskaliga individanpassade lösningar."

sjöstad har man inte tänkt långsiktigt. Där kommer det bli svårt att bygga om ifall det skulle behövas.

Erik Stenberg jämför med Tensta.

– I hela Tensta finns 5 600 lägenheter. Om man skulle bygga om 600-700 av dem så kan man komma till rätta med de negativa effekterna av trångboddhet och lägga grunden för en utveckling av hela området.

– Och det är fullt möjligt. Det är min poäng – att det är möjligt att göra detta.

